

اختلال خواندن

سبب‌شناسی، ویژگی‌ها، ارزیابی و روش‌های آموزشی

تألیف:

دکتر محسن شکوهی یکتا

استاد دانشگاه تهران

دکتر حجت پیرزادی

متخصص روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی

دکتر اکرم پرند

پسادکتری روان‌شناسی دانشگاه تهران

پکیده فهرست مندرجات

۱۱	پیشگفتار
۱۵	کلیات
۴۹	سبب شناسی
۶۹	ویژگی‌ها
۱۰۱	ارزیابی
۱۶۷	روش‌های یادگیری و آموزش
۲۱۵	مشکلات هیجانی و اجتماعی
۲۵۳	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۲۶۵	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۲۷۷	واژه یاب
۲۸۵	منابع

فهرست مندرجات

پیشگفتار ۱۱

کلیات ۱۵

فرایند خواندن.....	۱۵
مدل‌ها و روش‌های خواندن.....	۱۹
اختلال در خواندن.....	۲۱
دلایل اهمیت و ضرورت بررسی مشکلات خواندن.....	۲۲
تاریخچه اختلال خواندن.....	۲۶
تعریف.....	۲۸
انواع مختلف تعاریف.....	۳۲
اختلال‌های همبود.....	۴۲
اختلال‌های هیجانی-اجتماعی.....	۴۲
اختلال نارسایی توجه/ بیش‌فعالی.....	۴۳
اختلال ریاضی.....	۴۵
آسیب‌زبانی خاص.....	۴۶

سبب‌شناسی ۴۹

تحول خواندن و نارساخوانی.....	۵۲
تغییر در دیدگاه‌های سبب‌شناسی نارساخوانی.....	۵۴
دیدگاه‌های نظری حاضر در مورد سبب‌شناسی نارساخوانی.....	۵۶
رویکردهای پردازش دیداری.....	۵۶
پردازش شنیداری.....	۵۸
نقص در آگاهی واج‌شناختی.....	۵۹
رویکردهای چندگانه.....	۵۹
عوامل ژنتیکی، عصب‌زیست‌شناختی و محیطی مؤثر بر نارساخوانی.....	۶۱
عوامل ژنتیکی.....	۶۱
عوامل عصب‌زیست‌شناختی.....	۶۳
اختلال خواندن و مشکلات عصب‌روان‌شناختی.....	۶۵

۶۶.....	عوامل محیطی
۶۷.....	جمع‌بندی

۶۹..... ویژگی‌ها

۷۰.....	مشکل در خواندن
۷۳.....	مشکل در خواندن شفاهی
۷۶.....	نقص در درک و فهم خواندن
۷۸.....	نقص در بازشناسی واژه
۷۹.....	عادت‌های نادرست در خواندن
۷۹.....	مشکل هجی کردن و نوشتن
۸۱.....	شرایط و ویژگی‌های همراه با نارساخوانی
۸۱.....	مشکلات واج‌شناختی
۸۴.....	مشکل در پردازش اطلاعات
۸۴.....	مشکل در حافظه کلامی کوتاه مدت
۸۵.....	حافظه فعال
۸۷.....	مشکل در سازماندهی
۸۷.....	مشکل در ادراک و پردازش شنیداری
۸۹.....	مشکل در هماهنگی حرکتی
۹۱.....	نقایص زبانی
۹۲.....	مشکلات توجه
۹۳.....	نقایص فراشناختی
۹۴.....	مشکلات اجتماعی-هیجانی
۹۷.....	مشکلات انگیزشی
۹۸.....	نقایص ادراکی
۹۹.....	جمع‌بندی

۱۰۱..... ارزیابی

۱۰۲.....	غربالگری کودکان نارساخوان
۱۰۵.....	شناسایی کودکان نارساخوان پیش از ورود به مدرسه
۱۰۵.....	تاریخچه خانوادگی

- ۱۰۶..... چگونگی رشد زبان.....
- ۱۰۷..... زبان شفاهی.....
- ۱۰۸..... دامنه واژگان.....
- ۱۰۸..... پردازش واج‌شناختی.....
- ۱۰۹..... دانش حروف.....
- ۱۱۰..... التهاب گوش میانی.....
- ۱۱۰..... غربالگری کودکان پیش‌دبستانی.....
- ۱۱۱..... پردازش دیداری.....
- ۱۱۱..... آگاهی واج‌شناختی.....
- ۱۱۳..... تکالیف سرعت نامیدن.....
- ۱۱۳..... آیا می‌توان نارساخوانی را پیش‌بینی و از وقوع آن پیشگیری کرد؟.....
- ۱۱۴..... ابزارهای اندازه‌گیری مغز و پیش‌بینی مشکلات زبان و خواندن.....
- ۱۱۷..... کودکان در معرض نارساخوانی.....
- ۱۱۹..... رویکرد تیمی در ارزیابی.....
- ۱۱۹..... علائم اولیه.....
- ۱۲۰..... ویژگی‌های همراه.....
- ۱۲۱..... بررسی تاریخچه رشدی، بهداشتی و خانوادگی.....
- ۱۲۲..... عوامل آسیب در دوره پس از تولد.....
- ۱۲۳..... دوره‌های حساس تحولی.....
- ۱۲۵..... ملاک‌های حذفی.....
- ۱۲۶..... مدل‌های تشخیصی.....
- ۱۲۹..... تشخیص اختلال یادگیری بر اساس DSM-5.....
- ۱۳۰..... ملاک‌های تشخیصی ناتوانی یادگیری خاص در DSM-5.....
- ۱۳۳..... تشخیص شدت اختلال.....
- ۱۳۳..... ویژگی‌های تشخیصی.....
- ۱۳۷..... سیر و پیشرفت.....
- ۱۴۰..... ارزیابی جنبه‌های مختلف فرایند خواندن.....
- ۱۴۰..... ارزیابی روانی کلامی.....
- ۱۴۱..... ارزیابی درک مطلب.....
- ۱۴۳..... ارزیابی جنبه‌های فراشناختی.....

۱۴۴ نقش معلم در فرایند ارزیابی
۱۴۷ ارزیابی مشاهده‌ای
۱۴۷ ایجاد یک چهارچوب برای مشاهده
۱۵۱ نقش هوش‌های چندگانه در ارزیابی و تدریس دانش‌آموزان نارساخوان
۱۵۳ نارساخوانی و امتحانات
۱۵۴ روش‌های ارزیابی غیر رسمی
۱۵۴ پرسش‌نامه‌های غیر رسمی خواندن
۱۵۶ سایر روش‌های ارزیابی غیر رسمی
۱۶۰ آزمون‌های تشخیصی خواندن
۱۶۱ آزمون تشخیصی خواندن استنفورد - ۴ (SDRT-4)
۱۶۳ آزمون تسلط بر خواندن وودکاک - تجدید نظر شده (WRMT- R)

۱۶۷..... روش‌های یادگیری و آموزش

۱۶۸ آموزش فراشناختی
۱۷۰ یادگیرنده
۱۷۴ آیا نارساخوانی قابل درمان است؟
۱۷۵ درمان نارساخوانی چگونه مغز را تغییر میدهد؟
۱۷۶ نقش پردازش واج‌شناختی در رشد مهارت خواندن
۱۷۸ آموزش آگاهی واج‌شناختی
۱۸۳ آموزش مهارت‌های پایه خواندن
۱۸۵ آموزش مستقیم
۱۸۶ روان‌خوانی
۱۹۰ آموزش روان‌خوانی
۱۹۲ تعیین سطح درست‌خوانی
۱۹۲ تعیین سطح سرعت خواندن
۱۹۳ آموزش مؤثر روان‌خوانی
۱۹۸ تمرین تعدیل سرعت
۱۹۹ جمع‌بندی
۲۰۰ درک مطلب
۲۰۳ درک مطلب چیست؟

- ۲۰۴ چرا باید درک مطلب را آموزش داد؟
- ۲۰۵ تفاوت‌های بین افراد قوی و ضعیف در درک مطلب
- ۲۰۷ آموزش مؤثر درک مطلب خواندن
- ۲۰۹ مداخله‌های مبتنی بر شواهد در زمینه مشکلات خواندن
- ۲۱۱ نظارت بر پیشرفت
- ۲۱۲ پیش از شروع خواندن
- ۲۱۴ هنگام خواندن و پس از آن

۲۱۵ مشکلات هیجانی و اجتماعی

- ۲۱۵ ادراک کودکان از خواندن
- ۲۱۶ تأثیر اختلال خواندن بر هیجانات کودکان
- ۲۲۱ عوامل هیجانی مؤثر بر یادگیری
- ۲۲۱ سندرم شکست
- ۲۲۳ عزت نفس
- ۲۲۵ خودکارآمدی
- ۲۲۶ خودارزشمندی
- ۲۲۷ منبع کنترل
- ۲۳۰ درماندگی آموخته‌شده
- ۲۳۱ انگیزش
- ۲۳۳ استرس و اضطراب
- ۲۳۵ خانواده و اختلال خواندن
- ۲۳۷ مشارکت خانواده و والدین
- ۲۴۰ انتخاب کتاب متناسب با سطح خواندن کودک
- ۲۴۰ گوش دادن به خواندن کودک
- ۲۴۱ حمایت از مشارکت و همکاری والدین
- ۲۴۱ مدرسه و اختلال خواندن
- ۲۴۱ افزایش علاقه نسبت به کتاب خواندن
- ۲۴۲ اسنادهای موفقیت
- ۲۴۳ بهبود فراشناخت
- ۲۴۴ بازسازی اسنادها

شایستگی‌ها و مهارت‌های اجتماعی در کودکان با اختلال خواندن.....	۲۴۶
روش‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی و ارتقای شایستگی اجتماعی.....	۲۴۸
دانش‌آموزان تیزهوش با ناتوانی یادگیری و اختلال خواندن.....	۲۴۹
واژه‌نامه انگلیسی به فارسی	۲۵۳
واژه‌نامه فارسی به انگلیسی	۲۶۵
واژه یاب	۲۷۷
منابع	۲۸۵

پیشگفتار

با وجود رشد و پیشرفت رشته روان‌شناسی و آموزش ویژه در ایران طی چند دهه اخیر و افزایش تعداد متخصصان و منابع علمی و به تبع آن بهبود خدمات ارائه شده، هنوز هم افراد با نیازهای ویژه در زمینه تشخیص و مداخله بهنگام، به حمایت‌های بیشتری نیاز دارند. یکی از گروه‌های آموزش ویژه، افراد با اختلال یادگیری هستند. اختلال یادگیری یکی از شایع‌ترین اختلال‌های دوران کودکی است که دانش‌آموزان با این اختلال حدود ۵۰ درصد دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را تشکیل می‌دهند.

آمارها نشان می‌دهد که اختلال خواندن شایع‌ترین مشکل در افراد با اختلال یادگیری است. به‌طوری‌که دست‌کم ۸۰ درصد از افرادی که برای ارزیابی در زمینه اختلال یادگیری ارجاع داده می‌شوند، مشکلات خواندن دارند. دانش‌آموزان با اختلال خواندن در طول سال‌های تحصیل از اوایل دوره دبستان در یادگیری مهارت خواندن با مشکلات گوناگونی روبرو می‌شوند که عموماً چالش‌های بسیاری را با معلمان و والدین تجربه می‌کنند. مشکلات خواندن در این گروه از دانش‌آموزان عموماً به‌صورت ضعف در خواندن شفاهی واژه‌ها، خواندن با سرعت کند و مشکل در درک و فهم خواندن نشان داده می‌شود. بهبود این مشکلات مستلزم تشخیص و مداخله به‌هنگام است. تحقق چنین امری به ارزیابی دقیق، شناسایی عوامل زمینه‌ساز مشکلات و ارائه راهبردهای آموزشی و درمانی اثربخش نیاز دارد.

این کتاب بر اساس جدیدترین دیدگاه‌های نظری و پژوهش‌ها، اختلال یادگیری خواندن را در شش فصل شامل کلیات، سبب‌شناسی، ویژگی‌ها، ارزیابی، روش‌های یادگیری و آموزش و جنبه‌های هیجانی و اجتماعی، به خوانندگان معرفی می‌کند. در فصل اول به ارائه جنبه‌های کلی اختلال خواندن شامل فرایند خواندن، مدل‌ها و روش‌های خواندن، تاریخچه اختلال خواندن، تعاریف این اختلال و همبودی‌های آن پرداخته‌ایم. در فصل دوم مباحث سبب‌شناسی را معرفی کرده‌ایم که شامل مراحل تحول مهارت خواندن، دیدگاه‌های نظری پیشین و حاضر در مورد سبب‌شناسی و عوامل مربوط به پردازش شنیداری، آگاهی واج‌شناختی، رویکردهای چندگانه، عوامل ژنتیکی، عصب‌زیست‌شناختی و عوامل محیطی موثر بر این اختلال می‌شود. فصل سوم به ویژگی‌های افراد با اختلال خواندن و جنبه‌های خاص آسیب در این افراد پرداخته است. مباحث این فصل شامل نقایص خاص و مشکلات شایع افراد با اختلال خواندن در زمینه خواندن شفاهی، درک مطلب، مشکلات واج‌شناختی، حافظه فعال، حافظه کلامی کوتاه مدت، سازماندهی، پردازش اطلاعات، ادراک و پردازش شنیداری، هماهنگی حرکتی، نقایص زبانی، مشکلات در توجه، فراشناخت و مسائل اجتماعی-هیجانی و انگیزشی است.

در فصل چهارم فرایند ارزیابی مشکلات خواندن از شناسایی نشانه‌های اولیه و غربالگری تا تشخیص اختلال را توضیح داده‌ایم. مطالب این فصل شامل شناسایی پیش از ورود به دبستان، غربالگری پیش از دبستان، دوره‌های حساس رشدی، مشارکت والدین در ارزیابی، بررسی تاریخچه خانوادگی و رشدی، تشخیص بر اساس ملاک‌های معرفی شده در ویرایش پنجم کتاب راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی، ارزیابی جنبه‌های مختلف فرایند خواندن، نقش معلم در ارزیابی، ارزیابی مشاهده‌ای، روش‌های ارزیابی غیر رسمی و معرفی چندین آزمون تشخیصی است. در فصل پنجم روش‌های یادگیری و آموزش را معرفی کرده‌ایم. در این فصل مباحث آموزش فراشناختی، قابل درمان بودن اختلال، آموزش مهارت‌های پایه خواندن، آموزش مستقیم و روش‌های آموزش درک مطلب و روان‌خوانی ارائه شده است. در فصل ششم نیز به یکی از موضوعات این حوزه که کمتر مورد توجه قرار گرفته، یعنی جنبه‌های هیجانی و اجتماعی اختلال خواندن، پرداخته‌ایم. این جنبه‌ها شامل ادراک کودکان از خواندن، تاثیر هیجانی اختلال خواندن، عوامل عاطفی و هیجانی موثر بر یادگیری خواندن، تاثیر خانواده و مشارکت والدین و روش‌های بهبود مشکلات هیجانی و اجتماعی در افراد با اختلال خواندن است.

نویسندگان در نگارش این کتاب تلاش کرده‌اند تا جنبه‌های نظری و کاربردی اختلال خواندن را با یکدیگر یکپارچه کنند و دیدگاه‌های نظری نوین در زمینه تعاریف، سبب‌شناسی، ارزیابی و درمان این اختلال و کاربرد آنها در بافت عملی آموزش و درمان را به خوانندگان ارائه نمایند. یکی از نکات برجسته‌ی این کتاب، پرداختن به جنبه‌های گوناگون اختلال یادگیری خواندن با تاکید بر جهت‌گیری تحولی می‌باشد که در طرح مباحث سبب‌شناسی، ویژگی‌های تشخیصی، ارزیابی و روش‌های یادگیری و آموزش، بارز است. خوانندگان هم می‌توانند از این کتاب به‌عنوان یک منبع جدید جهت آشنایی با دیدگاه‌های نظری اختلال یادگیری خواندن استفاده کنند و هم می‌توانند از آن به‌عنوان منبعی برای یادگیری فعالیت‌های عملی در کار با افراد با این اختلال، بهره ببرند.

امیدواریم این کتاب از طرف دانشجویان و متخصصان رشته‌های روان‌شناسی، علوم تربیتی، مشاوره و تمامی درمانگران، آموزگاران و مربیانی که با کودکان کار می‌کنند، مورد استقبال و استفاده قرار گیرد.

هرچند نویسندگان تلاش کرده‌اند تا در این کتاب با پرداختن به مهم‌ترین مباحث اختلال خواندن، تصویری جامع و یکپارچه را از این اختلال ارائه دهند؛ اما بدون شک کاستی‌هایی نیز متوجه این اثر خواهد بود که امیدواریم با دریافت بازخورد از طرف خوانندگان گرامی در چاپ‌های بعدی برطرف شود.

جای آن دارد که از یاری و حمایت‌های مؤسسه فرهنگی تربیت نوین و کانون اسلامی انصار تشکر ویژه به عمل آوریم. همچنین از جناب آقای سید محمدحامد مشکاتی جهت امور اجرایی، جناب آقای محمد جعفرزاده برای کتاب‌آرایی، سرکار خانم محدثه جغتایی در طراحی جلد و سرکار خانم طاهره نیکخواه بابت بازخوانی منابع و ویراستاری سپاسگزاری نماییم.

دکتر محسن شکوهی یکتا

دکتر اکرم پرند

دکتر حجت پیرزادی